

Hasan Eren'in Ardından: Bir Âlimin Ölümü...

PROF. DR. ŞÜKRÜ HALÛK AKALIN

Stanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğrenime başladığım ilk günlerde hocamız Prof. Dr. Kemal Eraslan sözlükleri anlatıyordu. Bir sözlük türü ilk anda adıyla dikkatimi çekti: *Etimolojik sözlük*... Daha önce hiç duymadığım bu sözlük türü hakkında bilgiler verdikten sonra Prof. Dr. Eraslan sözlerini şöyle tamamladı: *Türkçenin etimolojik sözlüğünü Prof. Dr. Hasan Eren hazırlamaktadır, yakında yayımlanacak...*

267

İşte o günden sonra etimolojik sözlük ile Prof. Dr. Hasan Eren'in adları özdeşleşti. Etimolojik sözlük denince aklıma Hasan Eren adı geliyor, Hasan Eren adı anılınca da hazırlamakta olduğu etimolojik sözlük gözlerimin önünde canlanıyordu.

Urta'da *Köken Bilgisi Sözlüğü* Üzerine Yaptığımız Görüşme

Tatar Türkolog Prof. Dr. Ethem R. Tenişev ile
(Eylül 2000)

268

hocalarımızın anlattıklarını dinliyorduk. Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne geçtikten sonra bölümdeki meslektaşım Yrd. Doç. Dr. Kayahan Erimer'den Prof. Dr. Hasan Eren hakkında çok şey dinledim. Yrd. Doç. Dr. Erimer, Prof. Dr. Eren'den doktora yapmış tek kişiydi. Uzun yıllar asistanlığını yapmış, birlikte çalışmışlardı. Tanıyanlar Prof. Dr. Hasan Eren'in tam bir bilim adamı olduğunu anlatıyor, kıvrak zekâsından ve ince esprilerinden söz ediyordu. Prof. Dr. Hasan Eren adı benim için böylece bir efsaneye dönüşmüştü...

Prof. Dr. Hasan Eren ile yüz yüze tanışmamız 1989 yılında oldu. Yayına hazırlamış olduğum *Saltukname*'nin baskı işlerini takip etmek üzere Ankara'ya gelmiştim. Basımevinde işlerimi bitirdikten sonra Türk Dil Kurumuna da uğradım. Kurumda hocam Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya ile karşılaşmıştım. Prof. Dr. Sertkaya, hem üniversiteden hocamdı hem de hemşehrimdi... Biraz sohbet ettikten sonra "*Halûkçuğum, Hasan Eren ile tanıştın mı hiç*" diye sordu. "*Hayır*" deyince, "*O zaman odasına git, kendini tanı, ziyaretine geldiğini söyle*" dedi. Hocam Prof. Dr. Sertkaya'nın tavsiyesi üzerine Türk Dil Kurumu Başkanlık katına çıktım. Kapıyı çaldım, içeriden *Buyrunun!* diye bir ses yükseldi... Bu Prof. Dr. Hasan Eren'in sesiydi... İçeri girdim. Prof. Dr. Hasan Eren, masasında yığılı kitapların arasına gömülmüş bir biçimde çalışıyordu. İçeri girmemle birlikte ayağa kalktı. Kendimi tanıtarak elini öpmek üzere eğildiğimde elini geri çekti. Masanın önündeki koltuğu işaret etti. Oturdum. Yaptığım çalışmalardan söz ettim. Beni dikkatle dinliyordu. Herkese karşı

Prof. Dr. Hasan Eren'i böyle tanıdım... Sonra yer adlarıyla, sözlerle ilgili köken bilgisi yazılarını başta *Belleten* ve *Türk Dili* olmak üzere çeşitli dergilerde okudum. *Türk Ansiklopedisi*'ni karıştırdığımda yine karşıma Prof. Dr. Hasan Eren adı çıkıyordu. Türklük bilimi ile ilgili çeşitli konularda da karşıma çıkan adların başında Prof. Dr. Hasan Eren geliyordu. Ancak Prof. Dr. Hasan Eren ile hiç karşılaşmamıştım. İstanbul'da öğrenim gördüğüm için Ankara Üniversitesindeki hocalarımızı pek görmiyorduk. Yalnızca onu tanıyan hocalarımızdan...

olduğu gibi bana karşı da son derece nazikti. Kısa sorular soruyor ben de kısa kısa cevaplar veriyordum. Bu tanışmanın ardından izin isteyerek ayrıldım. Vedalaşırken yine elini öptürmek istememişti...

Birkaç yıl sonra ben de Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu üyeliğine seçilmiştim. Kurum Başkanı Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun idi. Prof. Dr. Hasan Eren de Bilim Kurulunda yer alıyordu. Bilim Kurulunun yanı sıra çeşitli kollarda da görev almıştım. Artık Kuruma daha çok gidip geliyordum. Böylece de Prof. Dr. Hasan Eren ile daha çok karşılaşma, konuşma fırsatı oluyordu.

Bilim Kurullarında Prof. Dr. Hasan Eren çok az söz alıp konuşuyordu. Ama söyledikleri hep özlü sözlerdi. Genellikle *Eveeeet!* diyerek söze başlar, başını iki yana sallayarak konuşurdu. Herkese karşı her zaman kibardı, nazikti, saygılıydı... Ceketinin düğmesini daima iliklenmiş olarak görürdüm. Bilim Kurulunda, kollarda söz aldığı zaman anlattıklarından her zaman yeni bir şeyler öğrenirdim.

Prof. Dr. Hasan Eren, güncel olayları da yakından izler, gazetelerden haberleri ve köşe yazılarını keser, bunlarla ilgili ilginç yorumlar yapardı. Bir bilim adamı olarak yurt içindeki ve yurt dışındaki bütün yayınları izlerdi. Bu yayınlarda ilgisini çeken bir konu mutlaka olurdu. Prof. Dr. Eren'i yakından tanıdıkça ona olan hayranlığım ve saygım da artıyordu. İnsanları yakından tanımanın en iyi yolu birlikte yolculuk yapmaktır derler... Onu yakından tanımamda birlikte yaptığımız yolculukların da payı vardı. Prof. Dr. Hasan Eren, yolculuk sırasında da nezaketinden, saygısından, kibarlığından hiçbir şey kaybetmiyordu. Onunla yolculuk ayrı bir zevkti. Çok hoşsohbetti... Bu arada bir küçük ayrıntıdan söz edeyim... Galiba Prof. Dr. Hasan Eren, uçak yolculuğundan korkuyordu... 2000 yılında Belçika'ya giderken uçakta en arka sırada yan yana oturuyorduk. Motorlardan yükselen ses kulaklarımızı doldurup uçağımız kalkışa geçtiğinde Prof. Dr. Eren bana dönerek "*Aklı olan buna binmez*" demişti...

Kurum Başkanlığına atanmamdan sonra Prof. Dr. Hasan Eren ile daha sık görüşür olmuştuk. Kuruma geldiği zamanlar bazen odama uğruyordu, sohbet ediyorduk. Ama daha çok kollarda toplantı sırasında karşılaşıyorduk. Üyeliklerin sona ermesi, kuruluş yasamızdaki eksik maddeler yüzünden yeni dönem üyelerimizin seçilememesinden sonra Kurumda yapayalnız kalmıştım. Yapılması gereken pek çok iş vardı ama Kurumda danışacağım, iş birliği ya-

pacağım bilim adamı kalmamıştı. İşte o günlerde Prof. Dr. Eren ile telefonla da olsa sık sık görüşüyor, onun düşüncelerini alıyordum. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yönetim Kurulu kararlarıyla Kurumumuzda yeni çalışma gruplarının kurulmasıyla bir bilim kadrosu oluştuktan sonra da Prof. Dr. Hasan Eren ile telefonda görüş alışverişini sürdürdüm.

TDK'nin 69. kuruluş yıl dönümü dolayısıyla düzenlediğimiz törende Kurum ile ilgili anılarını anlatmasını istemiştım. Prof. Dr. Hasan Eren, 12 Temmuz 2001 günü düzenlediğimiz törende bitmesini hiç istemediğimiz harika bir konuşma yaptı. Kurum ile ilgili anılarını tatlı üslubuyla ve ince esprileriyle süsleyerek anlatıyordu. Dinleyiciler nefeslerini tutmuşlar Prof. Dr. Eren'i dinliyorlardı. İşte ne olduysa o anda oldu, salon birden karanlığa gömüldü... Kurum binamızın da bulunduğu Kavaklıdere'de bir arıza sonucu elektrik kesilmişti. Hemen ışıldaklar, mumlar getirttim, Prof. Dr. Eren, konuşmasını mum ışığında sürdürecekti. Prof. Dr. Hasan Eren fırsatı kaçırmadı ve "Eveeet, böyle eski anılar ancak mum ışığında anlatılır" diyerek ince esprilerinden birini daha yaptı. Bu konuşmayı daha sonra *Türk Dili* dergisinin 598. sayısında yayımladık. Ancak hocamızın anıları bu yazıyla bitmiyordu, bitmeyecekti... Daha sonra anıların ikinci bölümünü de gönderdi, onu da *Türk Dili* dergisinde yayımladık. Meraklıları için küçük bir bilgi: Ömrünün son günlerinde her iki yazıyı birleştiren ve eklediği yeni bölümlerle bütünleyen Prof. Dr. Eren'in TDK ile ilgili anılarını yakında kitap olarak yayımlıyoruz...

270

Prof. Dr. Hasan Eren'in nüktelerinden birine yer vermek istiyorum. 25 Mayıs 2001 günü Bilim Kurulu toplantısındaaydık. Prof. Dr. Hasan Eren sol tarafımda en başta oturuyordu. Bilim Kurulu üyeleri görüşülmekte olan bir konuyla ilgili olarak söz alıyorlardı. Söz alırken de ellerini kaldırıp soyadlarını söylüyorlardı: Anbarcıoğlu... Kocaoğlu... Mazıoğlu... Ofazoğlu... Sakaoğlu... Prof. Dr. Hasan Eren hoca da elini kaldırdı "Hasan" dedi, durakladı, sağına soluna bakındıktan sonra muzip bir gülümsemeyle "Hasan Erenoğlu" dedi... Bütün üyeleri güldürmüştü...

İmla Kılavuzu Çalışma Grubu yeni kılavuzu hazırlamış, kılavuzun basım kararı alınması gündeme gelmişti. Birkaç üye dışında çalışma grubu üyelerinin büyük bir bölümü yeni kılavuzun *Yazım Kılavuzu* adıyla yayımlanmasını istiyordu. Ben de *Yazım Kılavuzu* adının verilmesinden yanaydım. Ancak Bilim Kurulumuzun olmaması yüzünden bu konuda karar verecek yetkili bir kurulumuz yoktu. Bunun için son dönem Bilim Kurulu üyeleriyle mevcut ça-

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Prof. Dr. Hasan Eren, Prof. Dr. Şükürü Halûk Akalın, Prof. Dr. Günay Karaağaç, Turan Oflazoğlu, Prof. Dr. Hamza Zülfişkar.

İşma gruplarının üyelerine bir yazı göndererek düşüncelerini almak istedim. Bu arada Prof. Dr. Hasan Eren'i de telefonla arayarak düşüncesini sordum. Prof. Dr. Eren tek cümleyle cevap verdi: *Yazım olsun...* Düşüncesini bir yazıyla bildirmesini istediğimde de el yazısıyla yazdığı yazıda yazım ve imla konusundaki görüşünü, bir başka yazıda da yeni kılavuzdaki kurallarla ilgili düşüncelerini de göndermişti. *Yazım Kılavuzu* ile ilgili görüşünü el yazısıyla bu yazının sonunda bulabilirsiniz.

1926 Bakü Türkoloji Kurultayı'nın sekseninci yılı dolayısıyla oluşturulan düzenleme kuruluna seçildiği günlerde önerilerini yazılı olarak bildirmişti. Önerileri arasında Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu'nun yayımladığı *Azerbaycan Yurt Bilgisi* dergisinin tıpkıbasımının yapılması da yer alıyordu. Kurul bu öneriyi benimsedi ve basım kararı alındı.

Türk Dil Kurumunun kuruluşunun yetmiş beşinci yıl dönümü ve yetmiş beşinci Dil Bayramı ile ilgili etkinlikleri tasarlamak ve yürütmek üzere kurulan kurula Prof. Dr. Hasan Eren de seçilmişti. İzmir'de olması yüzünden toplantılara katılamıyordu ama yine sık sık telefonla arıyor ve yetmiş beşinci yılda neler yapılması gerektiğini söylüyordu. Telefon konuşmasında yetmiş beşinci yılda TDK'nin köken bilgisi sözlüğünü yayımlaması gerektiğini dönme dönme dile getirmişti... Kurucumuz ve koruyucu Genel Başkanımız Atatürk'ün TDK'nin kurulduğu günlerde etimoloji sözlüğünün yayımlaması isteğini sözlerine ekliyor ve yetmiş beş yıl sonra da olsa bu sözlüğün yayımlanmasının artık zorunluluk olduğunu söylüyordu. Konuyu kurulda ele aldık. Oy birliği ile *Türkçenin Köken Bilgisi Sözlüğü* adıyla bir proje yapılması ve sözlüğün Prof. Dr. Hasan Eren tarafından hazırlanması kararı verildi. Konuyu kendisine bildirdiğimde yedi ayda hazırlayabileceğini söyledi. Sözlüğün ilk

baskısını oğluyla birlikte yapmıştı ama dağıtım ve satış ile ilgili sorunlar yüzünden umduğunu bulamamıştı. İlk baskıdan sonra neredeyse iki katı kadar malzeme oluştuğunu söylüyordu. Projenin ayrıntılarını görüşmek üzere 15 Aralık 2006 günü Urla'ya gittim. Oğlu Seçkin ağır hastaydı... Hasan Eren hocanın sağlığı fena değildi ama oğlunun durumuna çok üzülüyordu. Sözlüğün TDK tarafından yayımlanacak olması kendisini çok sevindirmişti. Projenin pazarlığını yaparken Prof. Dr. Hasan Eren'in tok gözlüğünü gördüğümde ona olan hayranlığım bir kat daha artmıştı. Ankara'ya dönüp projeyi AKDITYK Yönetim Kuruluna sunduk. Tam da o günlerde hocamızın oğlu Seçkin, Hakk'ın rahmetine kavuşmuştu. Hoca, ömrünün son günlerinde oğlunun ölümünü görmekle yıkılmıştı...

Bu arada AKDITYK Yönetim Kurulu sözleşmenin noterden yapılması kaydıyla projeyi onaylamıştı. Prof. Dr. Hasan Eren'i bir imza için Ankara'ya getirtemeyeceğimize göre benim yeniden Urla'ya gitmem gerekecekti. Urla'nın tek noterine birlikte gittik. Hocanın 1919 doğumlu olduğunu gören noter, Devlet Hastanesinden akli dengesinin yerinde olduğuna dair rapor almamız gerektiğini söyleyince Devlet Hastanesinin yolunu tuttuk. Hastanedeki kalabalığı görünce önce durumu anlatmak üzere gittiğimiz Başhekim şansımıza dile, edebiyata meraklı çıkmıştı. Psikiyatri beklerken Başhekimin odasında koyu bir sohbet başladı. Hasan Eren hoca Bulgaristan, Macaristan anılarından güncel olaylara tatlı üslubuyla hemen her konuya değiniyordu. Derken konu bir filme geldi. Başhekim filmin başrol oyuncusunu hatırlayamıyınca Hasan Eren hoca *Greta Garbo* dedi... Başhekim hocanın belleğine hayran kalmıştı. Telefon açtı, *Psikiyatrin gelmesine gerek yok, raporu ben yazıyorum*, dedi. Raporu aldıktan sonra sözleşmeyi noterde imzaladık. Böylece *Türkçenin Köken Bilgisi Sözlüğü* projesi resmiyet kazanmış oluyordu.

Prof. Dr. Eren, *Türkçenin Köken Bilgisi Sözlüğü* adını verdiğimiz hayatının eserini tamamlamak üzere büyük bir heyecanla çalışmaya başladı. Sözlük, onun hayata yeniden tutunmasını sağlamıştı. Ankara'ya dönerken bana verdiği büyük ve kalın zarfta damadı Ahmet Tançgil'e gönderdiği yeni maddeler vardı. Sözlüğün dizgisini kızı ve damadı üstlenmişlerdi. Haftada birkaç kez hocayla telefonla görüşüyorduk. Yazdığı bölümler konusunda bana bilgi veriyordu. Temmuz sonunda sözlüğü TDK'ye teslim etmek üzere anlaşmıştık. Baskıyı kısa sürede yapıp yetmiş beşinci Dil Bayramı törenlerine yetiştirecektik. Ancak bir gün kızı Çiçek beni telefonla aradı ve babasının evde düştüğünü, başında büyük bir yara oluştuğunu, birtakım sağlık sorunlarının da ortaya çıktığını söyledi. Yaşlılar için en büyük tehlike olan ev kazalarından biri Hasan Eren hocanın başına gelmişti...

Çiçek Eren'in anlattığına göre daktilosunda takılı kâğıtta Hidrellez maddesi vardı... Maddenin yarısına geldiğinde sandalyesinden kalktığına yere düşmüştü. Hemen hastaneye kaldırılmıştı ancak durumu ağırdı. Buna karşın Hasan Eren hoca kısa sürede kendisini toparlayarak hayati tehlikeyi atlattı. Prof. Dr. Hamza Zülfiyar, arabasıyla Prof. Dr. Eren'i Ankara'ya getirdi. Özel bir hastaneye kaldırıldı. Hemen kendisini ziyarete gittim, derin bir uykundaydı. Daha sonra iyileşti ve evine çıktı. Evinde kendisini ziyarete gittiğimde uzun uzun konuştuk, herkesin heyecanla *Türkçenin Köken Bilgisi Sözlüğü*'nü beklediğini söyledim. Gözlerinde umut vardı... "*Çalışmaya başlayacağım*" diye söyledi. Ancak sonra durumu bir kez daha ağırlaştı. Yine hastaneye kaldırıldı. Yoğun bakımda kendisine geldiğinde ziyarete gittim. Ancak bu defa durumu pek iyi görünmüyordu. Birkaç gün sonra biraz iyileşince evine çıkarıldılar. Eve çıktığını duyunca hemen evini aradım. Hoca telefonda konuşabiliyordu... İyileştğini, biraz daha kendisini toparladıktan sonra *Türkçenin Köken Bilgisi Sözlüğü* üzerinde çalışmaya başlayacağını söyledi. Ben yine kendisini teşvik ediyordum, herkesin sözlüğü heyecanla beklediğini söylüyordum. "*İnşallah tamamlayacağım Başkan*" dedi... Aramızdaki son görüşme bu sözlerle sonlandı. 26 Mayıs günü öğleden sonra bir yarışmanın seçici kurulunda görevliken cep telefonum çaldı. Arayan damadı Ahmet Tançgil idi... Prof. Dr. Hasan Eren Hakk'ın rahmetine kavuşmuştu...

Türk sözlükçülüğünün, Türk ansiklopediciliğinin, Türklük bilgisinin büyük ismi Prof. Dr. Hasan Eren seksen sekiz yaşında aramızdan ayrılmıştı. Bir âlimin ölümü, âlemin ölümü imiş... Seksen sekiz yıla karşın pırıl pırıl belleğindeki bilgilerle Prof. Dr. Hasan Eren'i yitirdik... Değerli hocamıza yüce Tanrı'dan sonsuz rahmet diliyorum. Mekânı cennet olsun.

Ankara, 9-Ağustos 2005

Türk Dil Kurumu

Başkanlığına,

İmlâ Kılavuzu'nun Yazım Kılavuzu adıyla yayımlanması sevindiricidir. Yazımın değerlendirilmesi Türkçeye ve kurumun amaçlarına uygun olumlu bir adım olacaktır.

Yazım sözü Dr. Ceyhan Atıf Kansu'nun başkanlığındaki Eski bir Yönetim Kurulu toplantısında Gramer Kurulu başkanı İmlâ Kılavuzu'nun başkaya verilebileceğini açıklamıştı. Bunun üzerine söz alarak i'mlâ sözünü yadığadığımı, TDK amaçlarına ters düştüğünü belirtmiştim. Toplantıda i'mlâ sözüne Türkçe bir karşılık bulunması önerildi. Bu öneri üzerine

yazma, yazılız gibi karşılıklar
ortaya atıldı. Sonunda Ceyhan Atıf
Kansu'nun yazım önerisi oylandı, ka-
bul edildi.

Ben yıllardan beri yazıma külla-
mıyorum. O yüzden Türk Dil Kur-
munun Yazım Kılavuzu'nda bu
güzel terimin değerlendirilmesini
sevince karşılıyorum. Bu yolda ka-
rar veren çalışma arkadaşlarına
kutluyorum.

H. İren